

طراحی مدل مناسب برای نظام راهنمایی و مشاوره دوره دبستان در آموزش و پرورش ایران

دکتر نادر قلی قورچیان*

دکتر حبیب پناهی**

چکیده

آموزش و پرورش، اصلی‌ترین سازمان مسئول حفظ و ترویج ارزش‌ها و تعلیم و تربیت نسل آینده جامعه است. در این سازمان، دوره دبستان از آن نظر اهمیت دارد که بنیاد تربیت انسان در این دوره نهاده می‌شود. در این راستا، نظام راهنمایی و مشاوره به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا در زمینه‌های جسمانی، روانی، عاطفی، شناختی، اجتماعی و اخلاقی در مسیر طبیعی خود رشد کنند و ضمن شناسایی قابلیت‌ها، نیازها و علائق خود توانمندی‌هایشان را به نحو احسن به کارگیرند تا سرانجام کیفیت یادگیری و یاددهی، که کانون تعلیم و تربیت است، بهبود یابد. این پژوهش با هدف ارائه مدلی مناسب برای راهنمایی و مشاوره در دوره دبستان انجام شده است.

---

* دانشیار، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.

** مدرس مرکز آموزش عالی فنی انقلاب اسلامی.

برای طراحی این مدل، ابتدا تجارب داخلی و خارجی بررسی و سپس مبانی نظری مدل مربوط به ماهیت راهنمایی و مشاوره، بیس نیازها، اصول و خدمات مشاوره، مهارت‌های زندگی، چارچوب ادراکی، مدل راهنمایی و مشاوره، راهنمایی و مشاوره در اسلام، مدیریت کیفی و نظریه‌های مشاوره بررسی و سرانجام مؤلفه‌های مدل با عنایت به پیشینه پژوهش در ایران و جهان و همچنین مبانی نظری استخراج شد. مدل پیشنهادی در شش بخش فلسفه، مبانی نظری، اهداف، مراحل اجرایی، چارچوب ادراکی، و ارزشیابی و یازخورد طراحی و برای نظرخواهی از گروه‌های نمونه آماده شد. برای بررسی مدل نظام راهنمایی و مشاوره از روش پیمایشی استفاده شد. نمونه آماری از چهارگروه استادان دانشگاه، کارشناسان، مدیران و معلمان دوره دبستان، شامل ۵۳۲ نفر، به‌طور تصادفی انتخاب شده بود. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، پرسشنامه بود که پس از اجرای آزمایشی و تعیین اعتبار و روایی و اعمال اصلاحات پیشنهادی از نظر گروه‌های نمونه بررسی شده، برای اجرای نهایی آماده شد.

پس از جمع‌آوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل داده‌ها، نتایج نشان داد که مدل پیشنهادی از نظر گروه‌های بررسی شده برای ۷۵/۲ درصد کاملاً مناسب، برای ۲۴/۱ درصد مناسب و برای ۰/۷ درصد نسبتاً مناسب تشخیص داده شد. همچنین با مقایسه مؤلفه‌های مدل از دیدگاه گروه‌های گوناگون نمونه و نبود تفاوت معنادار چنین به نظر می‌رسد که مؤلفه‌های مدل هم به لحاظ علمی (استادان) و هم به لحاظ تجربی (مدیران و معلمان) تأیید شده است.

ب) تعاریف عملیاتی:

دوره دبستان:

دوره دبستان آغاز آموزش رسمی در کشور است و مدت ۵ سال در پنج پایه ادامه می‌یابد. این دوره برای همه کودکان لازم‌التعلیم ۶ تا ۱۱ سال، رایگان و اجباری است. ضمناً در پایان پایه پنجم، این کودکان فارغ‌التحصیل دوره دبستان تلقی می‌شوند.

راهنمایی:

راهنمایی فرایندی است برای یاری رساندن به رشد و توسعه تمام ابعاد وجودی دانش‌آموز به قصد شناسایی و شکوفا کردن استعدادها و توانمندی‌های او و استفاده بهینه از آنها، همچنین کمک به دانش‌آموز برای خودشناسی، جهان‌شناسی و خداشناسی به منظور زندگانی سعادتمندانه در این دنیا و فلاح و رستگاری در آخرت.

مشاوره:

مشاوره رابطه‌ای نزدیک (خصوصی) و حرفه‌ای است. در این رابطه مسائل و مشکلات دانش‌آموز به صورت آگاهانه و داوطلبانه مطرح و بررسی می‌شود. مشاوره براساس توانایی‌های علمی و تجربی خود به دانش‌آموز کمک می‌کند تا مناسب‌ترین راه حل را برای مشکل خود انتخاب کند و آن را به کارگیرد (با توجه به ویژگی‌های دانش‌آموزان در دوره دبستان مشارکت فعال معلم در درک مشکلات آنان ضرورت دارد).

برنامه راهنمایی و مشاوره:

تشخیص نیازها و استعدادهای مراجع و یاری رساندن به او برای برآوردن نیازها، شکوفایی استعدادها و راهنمایی وی براساس توانمندی‌ها و علاقه او تا درآینده باسلامت روانی و خلاقیت، فرد مفیدی برای خود و جامعه باشد.

سیستم ارجاع:

سیستم ارجاع در نظام راهنمایی و مشاوره با سطح بندی و تعیین نقش هر سطح اعمال خواهد شد. در این صورت سیستم قادر خواهد بود خدمات مشاوره را به صورت عادلانه در اختیار کلیه دانش‌آموزان ابتدایی در اقاص نقاط کشور قرار دهد.

مدل مناسب:

مدلی است برای طراحی نظام راهنمایی و مشاوره در دوره دبستان در آموزش و پرورش کشور به منظور تربیت انسان‌های متعالی که به لحاظ اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از نظر استادان، کارشناسان، معلمان و مدیران دوره دبستان مناسب تشخیص داده شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

آموزش و پرورش هرکشور، اصلی‌ترین سازمان مسئول حفظ و تحکیم ارزش‌ها، تعلیم و تربیت نسل آینده جامعه و درنهایت تعالی انسان‌هاست. این حرکت از دوره دبستان آغاز می‌شود و در واقع، اساس و پایه انسان‌سازی در این دوره نهاده می‌شود.

از طرفی عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات^۱، اقتصاد جهانی و فناوری پیچیده، نظامی جدید را در آموزش و پرورش طلب می‌کند که پاسخگوی نیازهای هزاره سوم و آرمان‌های آن دوران باشد. در این فرآیند، نسل دیجیتال به جای نسل اطلاعات ظهور کرده، دیوارهای سنتی مدارس فروریخته و جای آن را دیوارهای مجازی گرفته است. به علاوه مفاهیم جهانی جدید و روزآمد و بین‌المللی شدن فوری آثار آن، انتظاراتی جدید را در تعلیم و تربیت ایجاد کرده است. بنابراین برای پاسخگویی به این نیازهای جدید و حفظ ارزش‌های ملی، نیازمند نظام آموزش و پرورش جدیدی هستیم که علاوه بر پوسته‌های آن، هسته و سیتوپلاسم آن نیز باید تغییر اساسی و بنیادی کند.

بررسی‌های تطبیقی نشان می‌دهند که نظام مشاوره و راهنمایی در این زمینه‌ها گره گشاست. ضمناً پیام جدید مشاوره جهانی در کشورهای پیشرفته و نقش حیاتی و سازنده آن بر وظایف معلمان بر همه صاحبان اندیشه روشن است.

بیان مسئله و ضرورت پژوهش

تعلیم و تربیت زمانی اثربخش است که برشناخت دانش آموز و نیازمندی‌های فردی و اجتماعی انسان‌ها مبتنی باشد. هر کودک، بنا به ویژگی‌های ذاتی و آموخته‌های محیطی، متمایز از دیگران و دارای ویژگی‌های جسمانی، روانی،

1- Information Communication Technology. (I.C.T)

شناختی، رفتاری و اخلاقی خاص خود است، و باید به عنوان فرد واحد در نظر گرفته شود.

بی‌توجهی به تغییرات طبیعی کودکان در طول زمان رشد و عوامل محیطی تهدیدکننده سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و ذهنی کودکان، نیاز به راهنمایی و مشاوره را روز به روز محسوس‌تر می‌کند. بحران‌های طبیعی در دوران زندگی و کمبود راهنمایی و مشاوره، عوارض و عواقبی جبران‌ناپذیر برای فرد و جامعه دارد. فقدان مهارت‌های ارتباطی، تصمیم‌گیری منطقی و خلاقیت فردی شواهد و دلایل ضرورت وجود راهنمایی و مشاوره است. پیچیدگی‌های هزاره سوم نیازهای جدیدی را برای یاری رساندن به دانش‌آموزان در زمینه‌های جسمانی، روانی، شناختی، اجتماعی و اخلاقی اجتناب‌ناپذیر و به سازگاری آنان با خود و محیط پیرامونشان کمک می‌کند. به علاوه مشاوره و راهنمایی دانش‌آموزان را در شناسایی استعدادها، علایق و نیازهای فردی به وجه شایسته‌ای هدایت و رهبری می‌کند تا از توانمندی‌هایشان به نحو احسن برای رفع نیازهای خود و جامعه استفاده کنند.

در حال حاضر، مسائلی نظیر میزان تکرار پایه ۶/۷، ۴/۵، ۲/۷، ۳ و ۱/۵ درصدی به ترتیب از پایه اول تا پنجم دبستان و میزان ترک تحصیل ۲/۱ درصدی در دوره ابتدایی و افت تحصیلی ۹/۱، ۵/۷، ۴/۴، ۳/۸، ۵/۷، ۵ درصدی در پایه اول تا پنجم در سال تحصیلی ۸۰-۷۹ و نیز ناآگاهی معلمان، پدران و مادران از مراحل رشد کودک، بی‌توجهی آنان به تفاوت‌های فردی، انتظارات خارج از توان کودکان در حین تحصیل و وجود اضطراب‌ها و گسختگی در خانواده، وده‌ها مشکل دیگر، ضرورت عرضه خدمات راهنمایی و مشاوره را در دوره دبستان انکار ناپذیر می‌نماید. بنابراین عرضه خدمات راهنمایی و مشاوره به دانش‌آموزان دوره دبستان که در حدود ۴۲ درصد دانش‌آموزان کشور را تشکیل می‌دهند، موجب خواهد شد که علاوه بر رفع مشکلات و

مسائل تحصیلی، سازگاری و سلامت روانی آنان نیز تأمین شود تا در زمینه‌های خود شناسی، مسئولیت پذیری، تصمیم‌گیری منطقی، برقراری ارتباط متناسب با دیگران، شناخت امکانات محیط و توانایی‌های خود و کسب مهارت‌های لازم برای زندگی پیشرفت کنند.

مروری بر آثار پژوهشی

برای طراحی مدل مناسب، پیشینه پژوهش در سه زمینه به شرح زیر بررسی شد: الف) پیشینه پژوهش در ایران: نگارنده در ایران به هیچ اثر پژوهشی در این زمینه دست نیافت فقط وزارت آموزش و پرورش دوبار نظام راهنمایی و مشاوره را به طور جدی بررسی و درباره اهمیت، ضرورت و اهداف آن بحث‌هایی طرح کرده است:

در این بررسیها اهداف راهنمایی و مشاوره را این گونه شرح داده‌اند: کمک به تشخیص و حل همه مشکلات فردی و اجتماعی دانش‌آموز، حل آن دسته از مشکلات معلمان و سایر کارکنان مدرسه که به دانش‌آموزان و خانواده‌ها مربوط می‌شود به ایجاد امنیت خاطر دانش‌آموزان در خانواده و مدرسه، آماده کردن دانش‌آموزان برای زندگی مسئولانه، بهداشت جسمی و روانی آنان، ایجاد آمادگی در دانش‌آموزان و والدین و مربیان برای مقابله با مشکلات، توجه دادن مربیان و پدران و مادران به تفاوت‌های فردی و مراحل رشد کودک کمک می‌کند. ضمناً اجرای برنامه راهنمایی و مشاوره در زمینه‌های گوناگون زیر ضروری دانسته‌اند:

۱. زمینه اهداف آموزش و پرورش، از قبیل آشناساختن کودکان با زندگی اجتماعی، ایجاد و تقویت توانایی گوش دادن، تفکر و استدلال، خلاقیت و درک ارزش‌ها
۲. در زمینه مسائل دانش‌آموزان، از قبیل ارضای نیازهای کودکان، تقویت انگیزش تحصیلی در سنین کودکی، شکل‌گیری شخصیت، آشناسازی کودکان با دنیای کار،

اشتغال، تحصیل و آینده، لزوم ایجاد نگرش مثبت رفتار دینی در کودکان و اجرای تربیت مذهبی

۳. در زمینه مسائل کودکان در باب وجود پاره‌ای اختلالات درون خانوادگی که بر عملکرد تربیتی و تحصیلی دانش‌آموزان دوره دبستان تأثیر می‌گذارد، از قبیل فقر فرهنگی، فقر مالی، اختلافات خانوادگی، داشتن ناپدری یا نامادری

۴. در زمینه مسائل کارکنان، در باب بی‌اطلاعی یا کم‌اطلاعاتی بسیاری از کارکنان از روانشناسی و مراحل رشد کودک، اصول و شیوه‌های تربیتی، بی‌توجهی یا کم‌توجهی به تفاوت‌های فردی، مردودی و ترک تحصیل

ب) **پیشینه پژوهش در کشورهای دیگر:** آثار غیر فارسی عمدتاً پایان‌نامه‌هایی که معمولاً به معلمان در امر راهنمایی و مشاوره و نیز تأثیر عملکرد آنان بر تغییر رفتار دانش‌آموزان کم‌کم می‌کرد، از قبیل *بسه‌کارگیری مدل روان‌شناسی در آموزش مشاوره میان فرهنگی (مارتینز، ۱۹۹۵)*؛ مشاوره هم‌تا که نحوه یاری‌رساندن معلمان به یکدیگر را در یک پایه تحصیلی بیان می‌کند (تامپسون، ۱۹۸۱)؛ مقایسه اثربخشی مدل مشاوره کوتاه مدت و مدل مشاوره سنتی که مشاوران دوره دبستان از آن استفاده می‌کنند (کریستین سن، ۱۹۹۲).

در آمریکا راهنمایی حرفه ای در سال ۱۹۰۸ و به همت پارسونز شکل گرفت و در سال ۱۹۲۰ در دوره ابتدایی نظام راهنمایی به چهار روش به اجرا درآمد:
الف) به دست معلم و مدیر مدرسه،

ب) به دست معلم - مشاور، یعنی معلمی که قسمتی از ساعات موظف خود را به جای تدریس به مشاوره تخصیص می‌داد.

ج) به دست مشاور تمام وقت که دارای تخصص و حرفه مشاوره بود.

د) به دست افرادی که ترکیبی از موارد فوق بودند.

در مدارس انگلیس، هریک از کلاس‌ها یک معلم مسئول امور راهنمایی دارد که فعالیت‌های زنگ اول به عهده اوست و به مشکلات تحصیلی رسیدگی می‌کند.

در بلژیک در کنار مدارس، مراکز روانی، پزشکی و اجتماعی^۱ تشکیل می‌شود که شامل یک مدیر، روانشناس، مددکار اجتماعی و مربی بهداشت است و در زمینه‌های گوناگون دانش‌آموز را یاری می‌رساند.

راهنمایی و مشاوره در کشورهای در حال توسعه به دلیل نبود متخصص و مشکلات اجرایی یا به صورت برنامه‌ریزی شده وجود ندارد یا به کندی پیش می‌رود (حسینی، ۱۳۷۷، ۱۷۱).

ج) مبانی نظری: آیه ۱۲۰ سوره بقره اشاره دارد: «قُلْ اِنَّ هُدٰى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى»: بگو هدایت خداوند، هدایت است. در واقع هدایت عامه در بطن خلقت نهفته و اساس آن به دست پروردگار تواناست.

مکتب اسلام در راهنمایی و مشاوره بر تکریم انسان، مسئولیت‌پذیری، استقلال فرد، خیرخواهی و الفت با مردم و وحدت و یکپارچگی تأکید دارد.

در آثار شعرای برجسته ایران نظیر فردوسی، مولوی، سعدی و سنایی توجه به هوش و استعداد آدمی و راهنمایی او در زمینه‌های تحصیلی و حرفه‌ای، بر اساس علاقه و استعداد، و مشورت با صاحبان خرد مورد توجه و تأکید قرار گرفته است.

پستالوژی، هدف تعلیم و تربیت و هدایت آدمی را پرورش هماهنگ و طبیعی و تدریجی و منظم همه توانایی‌های آدمی می‌داند. وی معتقد است که تعلیم و تربیت درست و مطلوب به پرورش قوای دماغی، جسمی و اخلاقی کودک، یا به عبارت دیگر مغز، دست و قلب وی می‌انجامد. به عبارت دیگر، پستالوژی

تربیت را شکوفا ساختن هماهنگ توانایی‌های نهفته‌آدمی تعریف می‌کند و بر آن است که این کار باید با پیروی از قانون طبیعی رشد صورت گیرد (نقیب زاده، ۱۳۷۸، ۱۴۷).

فرویل آموزش و پرورش هدف‌دار را شکوفا کردن رشد طبیعی کودکان می‌داند که برنامه آن باید با طبیعت و علائق کودکان هماهنگ باشد. بازی کردن طبیعی‌ترین راه آگاه شدن از خود است؛ زیرا بازی آزادترین فعالیت است و همه هستی کودک، همچون یک کل، در آن جلوه‌گر می‌شود. آزادی، خودکاری و فعالیت، برترین جنبه‌های انسان است. (وینتاکول، ۱۳۷۹، ۱۰)

بازی تقریباً به تمام هدف‌های تربیتی از قبیل رشد بدنی، ذهنی، فهم عمومی و تربیت اجتماعی و اخلاقی کودک کمک می‌کند (قاضی، ۱۳۷۵، ۲۰۷).

پاسخگویی به نیاز کودکان، کمک زیادی به بروز نبوغ و صداقت آنان می‌کند. این نیازها شامل عشق و محبت، پذیرفته شدن در حکم فردی ارزشمند، دارا بودن حقوق مستقل، پرورش ابتکار و تخیل، ایجاد فرصت برای رشد حس کنجکاوی، رشد مهارت‌ها، بازی‌های سالم، امانتداری، شجاعت اخلاقی، صداقت، ایمان و اعتقاد، حذف تعصب و تبعیض و... است. راهنمایی باید در اختیار همه کودکان باشد و در پاسخگویی به تفاوت‌های فردی از نظر توانایی‌ها و محدودیت‌ها توجه کند (نلسون، ۱۹۷۵، ۳۹).

راهنمایی و مشاوره موجب یادگیری مهارت‌های زندگی می‌شود و مهارت‌های زندگی فرد را برای مقابله مؤثر با چالش‌های روزمره قادر می‌سازد. مهارت‌های زندگی فرد را قادر می‌سازند نگرش‌ها و ارزش‌ها را به توانایی‌های واقعی و عینی تبدیل کند.

راهنمایی و مشاوره موجب رشد و توسعه خودپنداری^۱ می‌شود. به کمک

راهنمایی و مشاوره کودک در درک از خود به بلوغ می‌رسد، احساس مسئولیت را در خود رشد می‌دهد، توانایی‌هایش را در تصمیم‌گیری بالا می‌برد، بر مشکلات فائق می‌آید، روابط انسانی خود را با دیگران گسترش می‌دهد، توانایی سازگاری با نیازهای زندگی را ارتقا می‌بخشد و در نهایت خود قضاوتی^۱ را در خود رشد می‌دهد. خدمات راهنمایی، دانش‌آموزان را برای چالش‌های قرن بیست و یکم آماده و مهارت لازم را برای برنامه آموزشی موفق، و تصمیم‌گیری و حل مسئله^۲ ایجاد می‌کند. همچنین آگاهی از خود و دیگران، وسعت و گستردگی دانش، همکاری بین همسالان، پرورش عمل سسازگاری و دسترسی و فرصت‌های آموزشی را فراهم می‌سازد.

در روند تکامل انسان، دبستان‌ها دارای نیروی قوی اجتماعی کردن هستند. خوب یا بد، در واقع تمام اعضای جامعه جدید در تمام اعصار با آثار مشهود تجارب دبستانی خود زندگی می‌کنند. از دانش‌آموزان خردسال در مدرسه انتظار می‌رود به علاوه بر تسلط بردانش دشوار و روبه‌تزايد، رفتار آموزشی‌گامی و انتظارات اجتماعی را نیز بیاموزند. همچنان که رفتار و مهارت‌های نامناسب، یادگیری را فلج می‌کند، موفقیت نبودن در کسب مهارت‌های دبستانی نیز باعث مشکلات رفتاری خواهد شد (رابرت گیون و ماریان میشل، ۱۳۸۰، ۸۰).

مدل راهنمایی: دانش‌آموزان یک دوره مطالعه نظام‌دار را تعقیب می‌کنند و مشاوران مواد (ابزار) شناخته شده در این مدل را به کار می‌گیرند.

برنامه‌های راهنمایی و مشاوره باید مشاوران را قادر سازد از طریق تخصیص زمان بیشتر برای تکمیل نتایج کلیدی تعریف شده و قابلیت‌های برنامه

1- Self-Judgement

2- Solving-Problem

راهنمایی و مشاوره نسبت به مدیریت زمانشان پیشرفت حاصل کنند. کانون برنامه راهنمایی و مشاوره و قابلیت‌های دانش‌آموزی باید چهار اصل زیر را پوشش دهد:

۱. راهنمایی و مشاوره.
۲. برنامه‌ریزی فردی،
۳. خدمات پاسخدهی،
۴. نظام پشتیبانی (لیندک، ۲۰۰۲).

السّن اصول برنامه راهنمایی را اینگونه شرح می‌دهد:

۱. خدمات راهنمایی باید به عنوان اصل مهم در برنامه مدرسه پذیرفته شود.
۲. پشتیبانی مدیریت مدرسه برای آغاز و ادامه برنامه راهنمایی مناسب ضروری است.
۳. همکاری معلمان، مدیران و متخصصان ضرورت دارد.
۴. هرکس باید تشخیص دهد که معلم کلاس نقشی مهم در برنامه راهنمایی ایفا می‌کند.
۵. به هیچ وجه نمی‌توان در برنامه آموزش مناسب کارمندان را جانشین معلمان - که با علاقه خالصانه به رفاه و سعادت شاگردانشان می‌اندیشند - کرد.
۶. خدمات راهنمایی باید به طور دقیق تعریف شود. (السّن، ۱۹۶۴، ۲۲-۲۱)

سئوالات پژوهش

۱. مؤلفه‌های اصلی تشکیل‌دهنده نظام راهنمایی و مشاوره در دوره دبستان کدام است؟
۲. چه مدل مناسبی را می‌توان برای نظام راهنمایی و مشاوره در دوره دبستان ارائه کرد؟
۳. درجه تناسب مدل ارائه شده از نظر استادان (مدیریت آموزشی و مشاوره و راهنمایی)، کارشناسان دوره دبستان، معلمان، و مدیران ابتدایی تا چه حد است؟

روش شناسی پژوهش:

در این فصل بر مبنای یافته‌های به دست آمده از پژوهش‌های ایران، جهان و مبانی نظری مربوط، مؤلفه‌های مدل تعیین و پس از آن برای نیل به مدل مناسب نظام راهنمایی و مشاوره در کشور، از روش بررسی توصیفی استفاده شد.

جامعه آماری این پژوهش مشتمل بر چهار گروه از استادان (معلمان، مدیران و کارشناسان دوره دبستان) بود. حجم نمونه آماری ۵۲۳ نفر بود که از چهار گروه جامعه آماری انتخاب شده بود. نمونه برداری، به استثنای استادان که از تهران به صورت تصادفی انتخاب شده بودند، در کل کشور، از میان شش استان، شهرستان‌ها استان تهران، قم، بوشهر، آذربایجان شرقی، خراسان، سیستان و بلوچستان به روش نمونه برداری طبقه‌ای تصادفی صورت گرفت. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بود که پس از تهیه، روایی آن را متخصصان تأیید کردند این پرسشنامه در اختیار ۵۱ نفر از اعضای جامعه آماری به صورت آزمایشی گذاشته شد که ضریب اعتبار آن با ۹۶ درصد تأیید و در نهایت با اصلاحات پیشنهادی از طرف گروه نمونه مورد مطالعه برای اجرای نهایی آماده شد. نظر به این که پرسشنامه علمی-تخصصی بود قبل از توزیع، آموزش لازم به مجریان داده شد تا پرسش شوندگان، آن‌ها را با دقت و آگاهی تکمیل کنند. ضمناً برای تحلیل آماری از نرم‌افزار Spss استفاده کردیم.

یافته‌های پژوهش:

اهم یافته‌های پژوهش با توجه به سئوالات پژوهش به شرح زیر است:

سؤال ۱. مؤلفه‌های تشکیل دهنده نظام راهنمایی و مشاوره در دوره دبستان کدام است؟

با بررسی آثار پژوهشی و با عنایت به تجارب داخلی و خارجی و همچنین مبانی نظری موضوع پژوهش، مؤلفه‌های اصلی تشکیل دهنده نظام راهنمایی و مشاوره در دوره دبستان استخراج شده این مؤلفه‌ها عبارت است از:

۱. ظهور پیامبران الهی سرآغاز اندیشه و عنایت جدی به راهنمایی و مشاوره بود و در کشورهای اسلامی، مانند کشور ما این موضوع اهمیت خاص دارد.
۲. خدمات راهنمایی و مشاوره به فرد از طریق خود شناسی، طبیعت شناسی و خدایشناسی در دستیابی به ارزش‌های شخصی، اجتماعی و اعتقادی یاری می‌رساند.
۳. خدمات راهنمایی و مشاوره درقبال فرد و جامعه مسؤولیت دارد و ضمن توجه به توانایی‌ها، علایق و نیازهای فردی، به‌طور غیرمستقیم از طریق جلب توجه فرد به مشاغل مورد نیاز اجتماع، مسؤولیت خود را در برابر جامعه نیز انجام می‌دهد.
۴. خدمات راهنمایی و مشاوره از طریق آموزش مهارت‌های زندگی، توانایی‌های رفتار سازگاران و مثبت دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد تا توان مقابله مؤثر با درخواست‌ها و چالش‌های روزمره را داشته باشند.
۵. خدمات راهنمایی و مشاوره فراگیر است و در دسترس همه دانش‌آموزان قرار می‌گیرد و دامنه آن با استفاده از نظام ارجاع توسعه می‌یابد.
۶. خدمات راهنمایی و مشاوره درامر اختیار موقعیت‌ها و سازگاری‌ها برای انتخاب‌های عاقلانه، به سازگاری و حل مشکلات درزمینه‌های شخصی، حرفه‌ای و تحصیلی کمک می‌کند.
۷. راهنمایی و مشاوره، عامل رشد خود پنداری، مسؤولیت پذیری، روابط میان فردی، آشنایی بامشاغل و حِرَف، امنیت خاطر، خود رهبری، صداقت است.
۸. مسؤولیت و تعهد معلم مشاور درقبال دانش‌آموز منحصر به آموزش نیست و او را در جمیع ابعاد پرورشی شامل می‌شود.

۹. ارتباط میان‌فردی معلم مشاور و دانش‌آموز، اساس نظام راهنمایی و مشاوره است که دلسوزی، محبت، اعتماد به نفس، تجربه، همدلی و... از عوامل مؤثر آن است.

۱۰. به کارگیری نظریه‌های فراشناختی، مدیریت کیفیت جامع، روان‌شناسی فردی، نظریه آدلر، واقعیت‌درمانی، گشتالت‌درمانی، رشد منابع انسانی و... از عوامل مؤثر در راهنمایی و مشاوره است.

سؤال ۲. مدل مناسب برای نظام راهنمایی و مشاوره در دبستان کدام است؟

با بررسی آثار منتشر شده و مطالعه تطبیقی و نیز با عنایت به مؤلفه‌های به دست آمده می‌توان یک مدل مناسب، مشتمل بر شش بخش به شرح زیر، تدوین کرد:

۱. فلسفه مدل شامل ۴ سؤال،

۲. اهداف مدل شامل ۹ سؤال،

۳. مبانی نظری مدل در ۷ سؤال،

۴. چارچوب ادراکی در یک سؤال،

۵. مراحل اجرایی مدل شامل ۱۶ سؤال و

۶. ارزشیابی و بازخورد مدل که ۸ سؤال دارد.

سؤال ۳. میزان تناسب مدل ارائه شده از نظر استادان (مدیران آموزشی، مشاوره و راهنمایی)، کارشناسان، معلمان و مدیران در دوره دبستان چقدر است؟

الف) فلسفه مدل

فلسفه مدل مبتنی بر مکتب اسلام است که در آن، احترام و ارزش‌نهادن به فرد، اصلی اساسی تلقی و نظام راهنمایی و مشاوره در آن توصیه شده است (عدالت‌جویی و عدالت‌خواهی).

فلسفه مدل مبتنی بر احترام به حقوق انسان‌ها و ایجاد فرصت‌های برابر برای کودکان (بر اساس کنوانسیون حقوق کودکان) است.

از دیدگاه فراشناختی در امر راهنمایی و مشاوره در دوره دبستان به نحوی استفاده می‌شود که دانش‌آموزان از طریق خدمات راهنمایی و مشاوره، یادگیری

خود را تنظیم کنند و به درک مطالب بپردازند (خود تنظیم‌کنندگی در امر مشاوره).

دیدگاه مدیریت کیفی در نظام راهنمایی و مشاوره بر بهبود مستمر مبتنی است که در راستای آن، همه اعضای نظام تلاش می‌کنند نیازها و انتظارات مراجعان (دانش‌آموزان) و زمینه پویایی آنان را در حال و آینده تأمین کنند (پویایی و بهبود مستمر).

میزان تناسب فلسفه مدل از نظر گروه‌های نمونه به ترتیب از کاملاً مناسب تا کاملاً نامناسب عبارت بود از: $80/9\%$ ، $16/4\%$ ، $2/7\%$ و 0% .

ب) اهداف مدل

طرح چارچوبی علمی که براساس آن دانش‌آموزان به نحوی عادلانه از خدمات راهنمایی و مشاوره استفاده کنند،

طراحی روش مناسب علمی برای راهنمایی و مشاوره بدون صرف هزینه‌های کلان برای آموزش و پرورش،

فراهم کردن زمینه‌های خوداتکایی و خود رهبری در دانش‌آموزان،

ایجاد زمینه‌های خودانگیزگی و خودآگاهی و خودشناسی در دانش‌آموزان،

فراهم آوردن زمینه‌های فرهنگ خودمشاوره‌ای از دوران دبستان در دانش‌آموزان،

تسهیل رشد و ایجاد فضای صمیمی و دوستانه در کلاس درس و مدرسه (واحد آموزش)،

شناسایی معضلات و رفع مشکلات رفتار فردی و اجتماعی در دانش‌آموزان و اولیای مدرسه،

تحقق رشد فردی و اجتماعی دانش‌آموزان با ارائه خدمات مطلوب راهنمایی و مشاوره در دبستان‌ها.

درجه تناسب اهداف مدل از نظر گروه‌های نمونه به ترتیب از کاملاً مناسب تا کاملاً نامناسب به این ترتیب بود: $75/2\%$ ، $21/8\%$ ، 3% و 0% .

ج) مبانی نظری مدل

تأکید اسلام بر نظام راهنمایی و مشاوره با توجه به آیه‌های متعدد قرآن مجید «قل ان هدی... هو الهدی» و «وشاورهم فی الامر» و...

تأکید بر خودآگاهی و تحول آن و خوداتکایی، خودرهبیری، خود آغازگری، خود مشاهده‌گری و خود قضاوتی (نظریه فراسناختی)،

توجه به درک کلیه پدیده‌های روان‌شناختی فردی علمی آدلر، مبنی بر غیرقابل تقسیم، اجتماعی و هدفمند بودن انسان،

تأکید بر خودشکوفایی که به صورت فطری، انگیزش کلیه رفتارهای انسان است (نظریه گشتالت)،

تأکید بر کارکرد فیزیکی (انرژی لازم برای خود فعالی)، هیجانی (روابط میان فردی) و عقلانی و همچنین تأکید بر رویکرد منظم یادگیری حل مشکل (نظریه رشد منابع انسانی)،

نظریه ارتقای مستمر کیفیت^۱ (روشی نظام‌مند برای کمک به بهبود مستمر و ارائه خدمات آموزشی به دانش‌آموزان و فرایندنگری (مجموعه وظایف با ارزش افزوده) در مدیریت آموزشی.

تأکید بر مسئولیت‌پذیری برای ایجاد حس لذت از روابط انسانی و استفاده بهینه دانش‌آموزان از ظرفیت و توانایی‌هایشان برای یادگیری و رشد (نظریه واقعیت درمانی گلاسر).

میزان تناسب مبانی نظری مدل از نظر گروه‌های نمونه به ترتیب از کاملاً مناسب تا کاملاً نامناسب $70/9\%$ ، $26/9\%$ ، $0/2\%$ و 0% بود.

د) چارچوب ادراکی نظام راهنمایی و مشاوره کشور در دوره دبستان

با استفاده از رویکرد سیستمی (درونداد، فرآیند، برونداد) برای مؤلفه‌های مدل، ساختار، سازمانی طرح شد. در قسمت فرآیند، علاوه بر رویکرد سیستمی از سیستم ارجاع استفاده شد، به صورتی که مراجع پس از رجوع به راحتی و با ساماندهی حساب شده از کمک لازم برخوردار شود. با استفاده از اصل سلسله مراتب تخصصی، سطح عالی پشتیبانی می‌کند و سطح پایین هم با ارسال مشکلات و طرح پیشنهادی سازنده، نقش پشتیبانی سطح عالی و سیستم اطلاع‌رسانی را تقویت می‌کند تا در آینده اقداماتی برای تقویت نظام راهنمایی و مشاوره انجام شود. همچنین نوعی سیستم ارزیابی در این نظام تعیین شده که هم خود معلم مشاور و هم مقامات مافوق قادر به ارزیابی بر مبنای اهداف مدل طراحی باشند. با به کارگیری رویکرد مدیریت، کیفیت جامع در این ساخت سازمانی که هدفش تأمین کامل نیازهای دانش‌آموزان است، تضمین می‌شود. درجه تناسب چارچوب ادراکی از نظر گروه‌های نمونه به ترتیب از کاملاً نامناسب تا کاملاً مناسب 0% ، 5% ، 35% ، 17% ، 0% و 0% بود.

ه) مراحل اجرایی مدل

هماهنگی با وزارت آموزش و پرورش برای کسب مجوزهای قانونی به منظور اجرای آزمایشی مدل نظام راهنمایی و مشاوره.

تشکیل ستاد مرکزی امور راهنمایی و مشاوره موقت مستقر در معاونت آموزش عمومی و امور تربیتی.

آموزش برنامه‌های راهنمایی و مشاوره از قبیل مهارت، خدمات و شیوه‌های ارتباطی برای افراد ذی‌ربط.

برگزاری جلسات آموزشی برای معلم مشاوران، مدیران و کادر اداری به صورت سمینار، کارگاه آموزشی، جلسات نمایش فیلم آموزشی و استفاده از رسانه‌های جمعی به قصد ایجاد بستر مناسب برای این امر مهم.

برگزاری جلسات توجیهی برای اولیاء در مورد هدف برنامه و خدمات راهنمایی و مشاوره و نحوه همکاری و تعامل آنان.

برگزاری جلسات آموزشی برای دانش‌آموزان در زمینه بحث گروهی و مصاحبه فردی.

برگزاری جلسات توجیهی برای مدیران سطح اجرایی و مدیران ارشد استان‌های منتخب.

تدارک تجهیزات مورد نیاز شامل دفتر مشاوره، آزمون‌ها و منابع مربوط به مدرسه، منطقه و استان.

اجرای آزمایشی برنامه راهنمایی و مشاوره در استان‌ها و مناطق منتخب حداقل ۵ استان.

جمع‌آوری نتایج و ارائه آن‌ها برای بررسی و اعمال اصلاحات مورد نیاز مدل جامع.

صدور گواهینامه برای معلمانی که در کلاس‌های بازآموزی شرکت می‌کنند. در تعیین آموزش‌های بهنگام، برنامه ریزی وزارت آموزش و پرورش باید به گونه‌ای باشد که معلمان، برای کمک به دانش‌آموزان، آموزش روزآمد مشاوره ببینند.

ارائه تسهیلات برای تدوین برنامه ملی راهنمایی و مشاوره برای دوره دبستان در قالب برنامه‌های پنج‌ساله توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و ...

تشکیل سیستم اطلاعات مدیریت^۱، فناوری اطلاعات^۲ و فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا) برای نظام راهنمایی و مشاوره دوره دبستان.

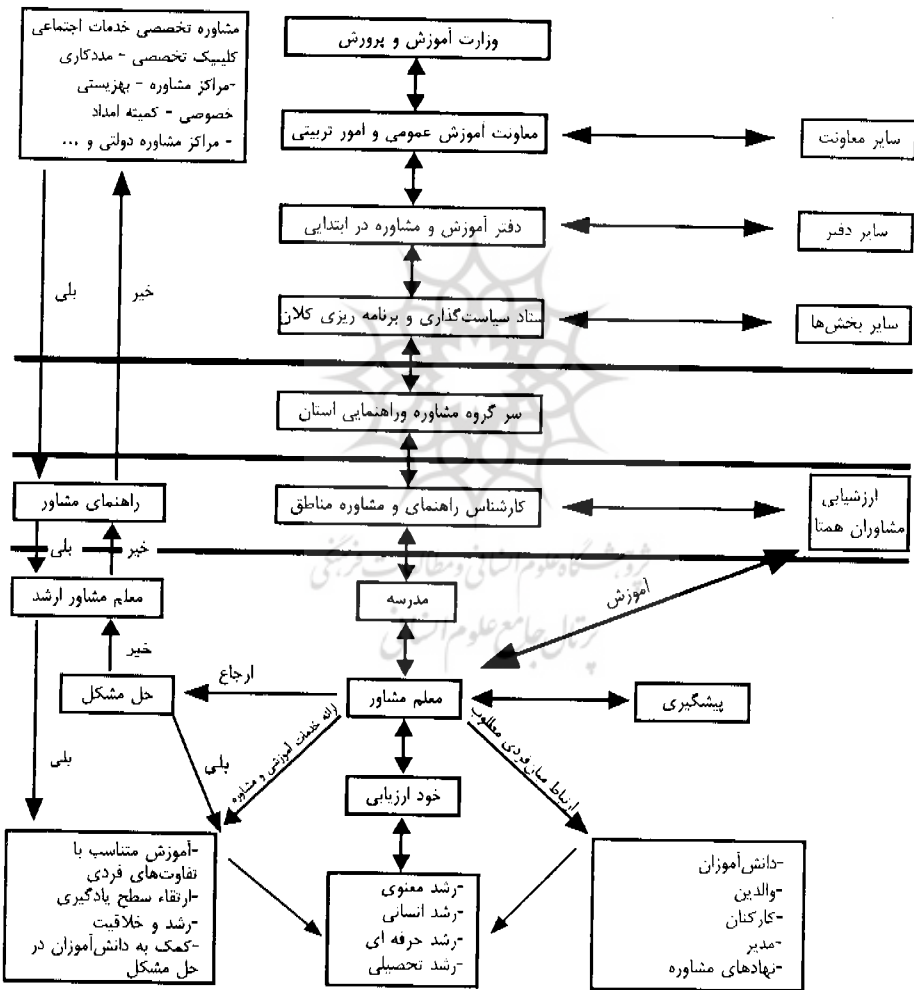
تهیه و تنظیم^۳ برنامه راهنمایی و مشاوره در سطح کشور، استان و منطقه.

1- Management Information System (M.I.S)

2- Information Technology (I.T)

3- Critical path Method (C.P.M)

فراهم آوردن ساز و کارها و راهکارهای اجرایی برنامه ملی راهنمایی و مشاوره (از جمله سیستم ارجاع پویا و کارا).
 میزان تناسب مراحل اجرایی مدل از نظر گروه‌های نمونه به ترتیب از کاملاً مناسب تا کاملاً نامناسب $۷۵/۲\%$ ، $۲۳/۲\%$ ، $۱/۷\%$ ، ۰% و ۰% بود.

مراحل اجرایی

و) نظام ارزشیابی و بازخورد

نظام ارزشیابی در مدل پیشنهادی شامل نظارت مستمر، ارزشیابی تشخیصی، تکوینی و پایانی، استفاده از شاخص‌های فرایندی و شاخص‌های برونداد است که در سطوح گوناگون با استفاده از فرم‌ها و چک لیست‌های مربوط انجام می‌شود:

۱. شاخص‌های فرایندی و بروندادی، که برای هر یک از مراحل براساس اهداف مدل تعیین و سطح افراد از طریق پیش آزمون مشخص می‌شود.

۲. خودارزیابی معلم مشاور، معلم مشاور ارشد، و مدیر و معاونان مدرسه، از طریق پرکردن فرم‌های استاندارد و گزارش دهی، انجام می‌دهند.

۳. ارزیابی منطقه ای مشاوران گروه هم‌تال (معلم مشاوران هم‌سطح که از فعالیت‌های یکدیگر را برای تبادل نظر و استفاده از تجارت یکدیگر ارزیابی می‌کنند می‌دهند.

۴. ارزیابی ستادهای اجرایی استانی و کشوری

۵. ارزیابی برونداد، که نتایج بدست آمده را با اهداف مقایسه و میزان دستیابی به هدف را تعیین می‌کند و به نظام بازخورد می‌دهد.

۶. در هر مرحله ارزیابی نتایج به دست آمده تحلیل و ارائه بازخورد آن، موجب بهبود مستمر در مراحل گوناگون می‌شود.

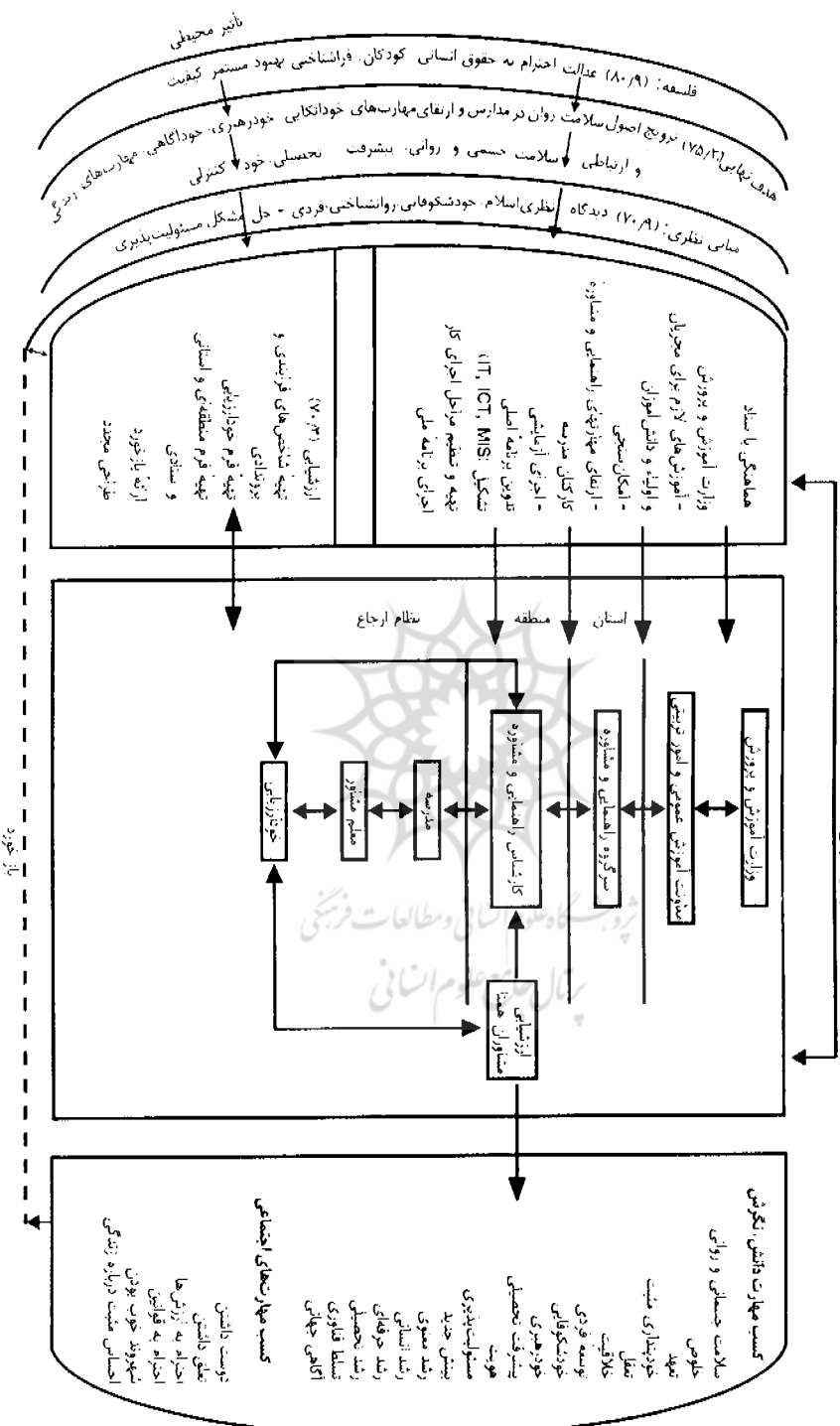
۷. برای کارایی و اثربخشی مدل، نظام مهندسی آن، براساس یافته‌های به دست آمده، مجدداً طراحی می‌شود.

در پایان هر سه سال، گزارش تحلیل محتوا و ساختار مدل ارائه و در صورت لزوم تجدیدنظر می‌شود.

میزان تناسب ارزشیابی و بازخورد از نظر گروه‌های نمونه به ترتیب از کاملاً نامناسب تا کاملاً مناسب $۰\%/۰\%/۲۸\%/۲۶\%/۷۰\%/۳\%$ بود.

(۱) مدل نظام ره‌نمایی و مشاوره متناوب در حوزه نوسن، آموزش و پرورش ایران (۱۳۸۳:۲)

مراحل اجرایی (۱۳۸۳:۲)

بحث و تفسیر

نتایج تحلیل آماری پژوهش نشان‌دهنده این مطلب است که مدل ارائه شده برای نظام راهنمایی و مشاوره در دوره دبستان میزان تناسب بسیار مطلوبی دارد و نمره میانگین آن $3/48$ در مقیاس ۴ است.

گروه‌های گوناگون نمونه مورد مطالعه با $75/2$ درصد گزینه کاملاً مناسب، $24/1$ درصد گزینه مناسب و $0/7$ درصد گزینه نسبتاً مناسب، مدل را ارزیابی کرده‌اند. به عبارت دیگر 74 درصد استادان، 73 درصد کارشناسان، 80 درصد مدیران و 74 درصد معلمان سطح ارزیابی کاملاً مناسب را در مورد مدل انتخاب کرده‌اند. آنچه در این انتخاب‌ها اهمیت دارد، تساوی درصدها از نظر استادان و معلمان است که هر دو گروه در یک سطح مدل را تأیید و ارزیابی کرده و در واقع از لحاظ علمی (نظراساتید) و تجربی (نظر معلمان) به مدل اعتبار بخشیده‌اند.

در مورد فلسفه مدل، $80/9$ درصد از گروه‌های نمونه ارزیابی، گزینه کاملاً مناسب، $16/4$ درصد گزینه مناسب و $2/7$ درصد گزینه نسبتاً مناسب را برای ارزیابی انتخاب کرده‌اند و گزینه نامناسب و کاملاً نامناسب را هیچ آزمودنی انتخاب نکرده است. چنین وضعیتی نشان می‌دهد که توافق کامل در این مورد میان گروه‌های نمونه و جنسیت وجود دارد و چنین استنباط می‌شود که اجزای مدل، یعنی عدالت جویی و عدالت خواهی، ایجاد فرصت‌های برابر، و استفاده از نظریه فراشناختی و مدیریت کیفی از نظر گروه‌های گوناگون نمونه مورد مطالعه اهمیت دارد؛ ضمن اینکه در اصلاحات پیشنهادی آزمودنی‌ها اشاره شده است که خودتنظیم کنندگی باید از معلمان شروع شود.

در مورد هدف مدل، $75/2$ درصد از آزمودنی‌ها، گزینه کاملاً مناسب، $21/8$ درصد گزینه مناسب و 3 درصد گزینه نسبتاً مناسب را انتخاب کرده‌اند. تنها مورد جالب توجهی که در اجزای اهداف مدل مشاهده شد نمره آزمودنی‌ها به

سؤال خودمشاوره‌ای، یعنی پایین‌ترین نمره بود. علت این امر یا روشن نبودن سؤال برای آزمودنی‌ها یا مثبت نبودن نظر آنها در حد اجزای دیگر هدف بوده است. بنابراین از نظر گروه‌ها ارائه چارچوب علمی، طراحی روش مناسب علمی، خوداتکایی، خودرهبری، خودآگاهی، تسهیل رشد و ایجاد فضای صمیمی و دوستانه، شناسایی مشکلات و پیشگیری از آنها و تحقق رشد فردی و اجتماعی لازم و ضروری است. ضمناً گروه‌های نمونه نیز در نظرهای اصلاحی براین موارد تأکید کردند.

در مورد مبانی نظری، ۷۰/۹ درصد از گروه‌های نمونه، گزینه کاملاً مناسب، ۲۶/۱ درصد گزینه مناسب و ۲ درصد گزینه نسبتاً مناسب را انتخاب کردند و گزینه نامناسب و کاملاً نامناسب راهیج کدام از آزمودنی‌ها انتخاب نکردند. بانگامی به درصد گزینه‌های انتخاب شده می‌بینید که بالاترین درصد در این مؤلفه به سؤال شماره یک، یعنی مبانی نظری، تعلق دارد که مربوط است به اهمیت راهنمایی و مشاوره از دیدگاه اسلام که آزمودنی‌ها نیز باین انتخاب تعهد خود را به مکتب خود نشان داده‌اند. ضمناً با توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی و اعتقادی، استفاده از نظریه‌های فراشناختی، رشد منابع انسانی، روان‌شناختی فردی، ارتقای مستمر کیفیت و واقعیت درمانی گلاسر را با درجه بالایی از تناسب مجاز شمرده‌اند. در نظرهای اصلاحی، آزمودنی‌ها چنین مطرح کرده‌اند که معلمی که خود نیاز به روان‌درمانی داشته باشد چگونه می‌تواند روان‌دیگری را در مسیر رشد راهنمایی کند، بنابراین بر انتخاب معلمان صلاحیت‌دار تأکید کرده‌اند.

در مورد چارچوب ادراکی با توجه به این که مؤلفه مربوط به شناخت چارچوب ادراکی فقط با یک سؤال اندازه‌گیری شده طبیعتاً واریانس بیشتری از سایر مؤلفه‌ها دارد. در مقایسه نتایج (پس از سطح بندی $1/6, 0=0/8$ تا $1/8, 1=0/4$ تا $2=1/6$ تا $3=2/4$ تا $4=3/2$) در نمونه بررسی شده طبیعتاً تمرکز

گزینه‌ها به سوی ۱، ۲، ۳ (حذف حاشیه‌ای ۴، ۵) خواهد بود. لذا چنانچه هدف مقایسه سطوح مؤلفه‌ها باشد بهتر است ادغام حاشیه‌ای صورت گیرد؛ یعنی گزینه‌های ۱، ۲ به عنوان سطح نامناسب، گزینه ۳ در سطح نسبتاً مناسب و گزینه‌های ۴ و ۵ در سطح مناسب تعریف شود. در این صورت اختلافی میان چارچوب ادراکی و سایر مؤلفه‌ها مشاهده نخواهد شد.

در مورد مراحل اجرایی مدل، ۷۵/۲ درصد گروه‌های نمونه گزینه کاملاً مناسب، ۲۳/۱ درصد گزینه مناسب و ۱/۷ درصد گزینه نسبتاً مناسب را انتخاب کردند. ضمناً جواب نامناسب و کاملاً نامناسب را هیچ آزمودنی انتخاب نکرد. نکته جالب توجه این است که بیشترین درصدها به توجیه اولیا، امکانات مناسب و صدور گواهینامه تعلق دارد؛ ضمن این که نظرهای اصلاحی نیز بیشتر در این زمینه مطرح شده است. برای مثال می‌گویند: بیشترین مشکلات دانش‌آموزان ناشی از مشکلات والدین آنان است و راهنمایی آن‌ها برای پویایی و بهبود مستمر زندگی دانش‌آموزان یک اصل است. آنان معتقدند معلمان باید در این زمینه به قدر کافی آموزش ببینند. از نظر آنان بهترین مشاور خود معلمان هستند که با خودآگاهی، خودشناسی، رفتار صمیمانه و روابط عاطفی خواهند توانست با جلب نظر دانش‌آموزان به سوی خود، آنان را راهنمایی و با آنها مشاوره کنند.

در مورد ارزشیابی و بازخورد، ۷۰/۳ درصد گروه‌های نمونه، گزینه کاملاً مناسب، ۲۶/۹ درصد گزینه مناسب و ۲/۸ درصد جواب نسبتاً مناسب را انتخاب کردند. ضمناً هیچ‌کدام از آزمودنیها گزینه نامناسب و کاملاً نامناسب را انتخاب نکرده است.

در این مؤلفه، بیشترین درصدها مطابق جداول توزیع فراوانی به ارزشیابی شماره یک، یعنی تعیین شاخصهای درون‌سداد و برون‌سداد و شماره شش، یعنی بازگرداندن نتیجه بازخورد به نظام تعلق دارد. این مطلب نشان می‌دهد که از

نظر گروه‌های بررسی شده، تعیین شاخص اندازه‌گیری اهداف بازخورد نتایج ارزیابی برای بهبود مستمر اولویت خاصی دارد. نکته مهم این است که استادان با ۷۴ درصد و معلمان با ۶۸ درصد، مؤلفه ارزشیابی و بازخورد را با نمره ۴ یعنی در حد کاملاً مناسب پذیرفته‌اند، یعنی پذیرش استادان از معلمان ۱۲ درصد بیشترین است. از این مطلب چنین استنباط می‌شود که ارزشیابی و بازخورد که نوعی نگرش تحلیلی به موضوع است از نظر استادان اهمیت ویژه‌ای دارد.

نتیجه‌گیری

نتایج به دست آمده از تحلیل داده‌های این پژوهش نشان می‌دهد که: مدل نظام راهنمایی و مشاوره پیشنهادی با ۷۵/۲۱ درصد موافق از نظر استادان، مدیران، کارشناسان و معلمان کاملاً مناسب ارزیابی شده، یعنی مدل درجه تناسب مطلوبی (از نظر گروه‌های نمونه) دارد. همچنین با توجه به آنچه گفتیم مؤلفه‌های مدرن نیز با درصدهای نسبتاً بالا مورد توافق گروه‌های نمونه بوده‌اند. ضمناً میانگین مدل ۳/۴۷ از ۴ بود. همچنین با مقایسه مؤلفه از نظر گروه‌های گوناگون نمونه و نبود تفاوت معنادار میان آنها می‌توان چنین استنباط کرد که مؤلفه مدل هم از نظر علمی (استادان) و هم از نظر تجربی (مدیران و معلمان) تأیید شده است؛ به این معنی که مدل میزان تناسب بسیار مطلوبی دارد.

پیشنهادها و توصیه‌های پژوهش

پیشنهادها

۱. مدل نظام راهنمایی و مشاوره مورد پژوهش در دبستان‌های کشور اجرا شود.
۲. خدمات راهنمایی و مشاوره در دبستان‌ها برعهده معلم مشاور قرار گیرد، زیرا اولاً ۵۲ درصد مدارس کشور دبستان‌ها هستند و با اجرای مدل نظام راهنمایی و مشاوره، خدمات مشاوره‌ای گستره وسیعی از کشور تحت پوشش خواهد گرفت. ثانیاً در

مدارس ابتدایی کلبه دروس را یک معلم آموزش می‌دهد و به همین دلیل فرصت مناسب را برای تعامل با دانش‌آموزان دارد؛ ثالثاً نسبت دانش‌آموز به معلم در دبستان‌های شهری-روستایی و شهری و روستایی در سال تحصیلی ۸۱-۸۰ به ترتیب ۲۴/۶، ۲۲/۱ و ۲۳/۵ درصد است و بنابراین معلمان شناخت خوبی از دانش‌آموزان تحت تعلیم خود خواهند داشت (گزارش دفتر آموزش و پرورش ابتدایی).

۳. در اجرای نظام راهنمایی و مشاوره باید به مؤلفه‌های تشکیل دهنده مدل نظام راهنمایی و مشاوره مورد پژوهش، توجه کافی کرد.

توصیه‌ها

۱. هماهنگی لازم با ستاد وزارت آموزش و پرورش انجام شود.
۲. آموزشهای لازم به مجریان، اولیا و دانش‌آموزان داده شود.
۳. امکانات لازم برای اجرای طرح به صورت آزمایشی بررسی و تأمین شود.
۴. مدل نظام راهنمایی و مشاوره به صورت آزمایشی حداقل در شهرستان‌های ۵ استان به اجرا درآید.
۵. نتایج اجرای آزمایشی مدل جمع‌آوری و تحلیل شود تا معلوم گردد که آیا در مجموع، نتایج آن با توجه به اهداف مدل پذیرفتنی بوده است یا خیر. چنانچه نتایج مثبت باشد، برنامه اصلی راهنمایی و مشاوره برای اجرا در سطح ملی آماده می‌شود و سپس از تصویب شورای عالی آموزش و پرورش در سطح کشور به مرحله اجرا درمی‌آید.
۶. نظام ارزشیابی و بازخورد مستمر را در مدل نظام راهنمایی و مشاوره باید معلم مشاور و مسئولان سطوح بالاتر اعمال کنند تا از انحراف در برنامه راهنمایی و مشاوره جلوگیری شود.
۷. در اجرای مدل راهنمایی و مشاوره، سیستم ارجاع اهمیت خاصی دارد؛ چون در توزیع فعالیت‌ها، سازماندهی آنها سهولت انجام امور مراجعان تأثیر بسزایی دارد.
۸. برای بالابردن سطح کیفی خدمات راهنمایی و مشاوره باید مسئولان مربوط، مدیران و معلمان به طور دائم تحت آموزش لازم قرار گیرند.

منابع

حسینی، مهدی (۱۳۷۷): اصول و روش‌های راهنمایی و مشاوره، ج ۲، تهران، دانشگاه آزاد اسلامی.

رابرت گیون میشل، ماریان (۱۳۸۰): مبانی مشاوره و راهنمایی؛ ترجمه باقرثانی، بعثت.

شرترز؛ استون (۱۳۷۹): اصول راهنمایی و مشاوره؛ ترجمه علی شریعتمداری، درپچه.

قاضی، قاسم (۱۳۸۳): زمینه مشاوره و راهنمایی، دانشگاه تهران.

کول، ونتیا (۱۳۷۹): برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش دبستانی، ترجمه فرخنده مفیدی، سمت.

نقیب زاده، عبدالحسین (۱۳۷۸): مقدمه‌ای بر فلسفه آموزش و پرورش، طهوری.

Christensen, Mary Alice Bruce (1992); **Comparative Study of Effectiveness of Strategic, Short-Term School Counseling and Traditional Counseling Models** available at: <http://www.lib.umi.com/dissertation/fallcitat/9202344>

Lindac Schrenke (2002); **Model Guidance and Counseling**, available at: <http://216.239.37.100.search>

Martinez; Machel; Yvette(1995); **the Application of a Psychologically based model**, available at: <http://WWW.lib.umi.com/dissertation/fallit>.

Nelson, Richard.R(1975) **Guidance and Counseling in the Elementary School**, NewYork, Holt, Rinehart and Winstin.

Ohlsen, Merlr M.(1964), **Guidance Services in The Modern School**, NewYork Harcourt, brase.

Thompson, Lois Heidke (1981) **Partnersin Encariagement...**, available at <http://WWW.lib.umi.com/dissertion/fallcit>.